

Dr. Pásztor Szabolcs¹

Az afrikai migráció háttere és mozgatórugói²

Vezetői összefoglaló

- Az Afrikai országokból kiinduló migrációt több eltérő, de sok szempontból összefüggő tényező idézi elő.
- A demográfiai növekedés szerepet játszik a folyamatban, de nem kizárólagos
- A nemzetközi vállalatok tevékenysége bizonyos szempontból növeli a migráció mértékét, a környezeti hatások és a helyi gazdaság átalakításával.
- A politikai és társadalmi tényezők, amik előmozdítják a migrációt, szoros összefüggéseket mutatnak, és a dekolonizáció időszakában gyökereznek.

Az afrikai migráció, különösen annak Európába érkező hullámai rendszeres politikai viták alapját képezik itthon és a nagyvilágban. A folyamat végkimenete és következményei gyakran számítanak beszédtemának, ugyanakkor háttere és mozgatórugói nem képezik részét a közbeszédnek.³

Pedig az afrikai migráció egy összetett jelenség, melyet számos tényező befolyásol. Az afrikai kontinensen belül és azon kívül is számos migrációs áramlat figyelhető meg, de ezek közül számunkra a legfontosabbak azok a kivándorlási tendenciák, amelyek a földrészt elhagyó néptömegekre vonatkoznak. Ennek a kivándorlásnak a hátterében demográfiai, gazdasági, politikai, környezeti és társadalmi tényezők egyaránt meghatározó szerepet játszanak, így ezek alapos vizsgálata fontos a folyamat megértéséhez.⁴

Különböző tényezők

Természetesen, mint minden migrációs folyamatban a demográfia fontos szerepet játszik. Az afrikai kontinens demográfiai növekedése napjainkig jelentős, ez a fiatal és növekvő népesség számos országban komoly nyomást

jelent, hiszen az adott gazdasági szerkezet nem biztos, hogy képes munkalehetőséget biztosítani az egyre növekvő lakosságnak. Ennek a folyamatnak pedig egy egyértelmű velejárója kell, hogy legyen a munkakereső népesség elvándorlása.

Ugyanakkor a kérdés nem egyszerűsíthető le egy egyszerű demográfiai összefüggésre, hiszen ennek a tendenciának a kibontakozásához elengedhetetlen még egy tényező, ami Afrika esetében különösen is kiemelhető, ez pedig a gazdasági fejletlenség és az ebből adódó strukturális problémák. Az egyik ilyen terület a mezőgazdasági struktúra átalakult formája, amely a nagy és óriásgazdaságok monokulturális termelési módjában találta meg a maga számítását, ami a profit legnagyobb növelését illeti. Ezek a gazdaságok export fókuszúak, elsődlegesen a nyugati vagy egyéb fejlett országok piacaira termelnek. Ám a legnagyobb probléma amit generálnak, az a hagyományos agrárszektor megbontása, továbbá a megtermelt GDP országból történő kicsatornázása a multinacionális cégek által. A korábbi helyzet felbomlása csökkenő álláslehetőségeket jelent

¹ Egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Közgazdaságtani és Nemzetközi Gazdaságtani Tanszék

² Az elemzés a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal által támogatott, OTKA K-21 K138160 azonosítószámú „Egy lehetséges európai nagystratégia határai - az illegális migráció mint indikátor” című projekt keretében készült.

³ Nora McKeon: ‘Getting to the root causes of migration’ in West Africa – whose history, framing and agency counts? In. Globalizations (2018) 15,6. 1-2

⁴ Marie-Laurence Flahaux and Hein De Haas: African migration: trends, patterns, drivers. In. Comparative Migration Studies (2016) 4,1. 2-3.

az agráriumban, ami eddig a legnagyobb foglalkoztatottsággal jellemezhető terület volt, de ennek kiesését más szektor nem pótolta a saját növekedésével. Ezzel pedig munkavállalók tömegeit kényszeríti az afrikai országok gazdasági helyzete emigrációra a kontinensről, akár legális, akár illegális úton.⁵

Az afrikai országokban nagyobb fellendülést mutató gazdasági szektorok esetében is a beáramló külföldi tőke, nem a helyi gazdaság fejlődését segíti elő, hanem a megtermelt GDP a nemzetközi cégeken keresztül el is hagyja az országot. Ez már önmagában is egy komoly migrációs nyomást idézhetne elő, hiszen a csökkenő munkalehetőségek mellett az életszínvonal növekedése sem tapasztalható az afrikai országok népessége számára, ami magától értetődő módon más jobb körülményeket biztosító államok felé indulnak útnak. Azonban itt nem érnek véget a problémák, hiszen ezek a tendenciák környezeti problémákat is kitermelnek, amelyek tovább rontják az életkörülményeket.

Példaként elég olyan szub-szaharai jelenségekre gondolni, mint a lithium bányászata az akkumulátorokhoz, amely során létrejött ökológiai károsodás, a pálmaolaj és egyéb nagy léptékű és intenzív mezőgazdasági termelés által okozott környezetrombolás, az ültetvényes gazdálkodás talajroncsoló hatása, valamint az erdőirtások és meggondolatlan fakitermelések mind rövid, mind hosszú távon ártanak az adott ország helyzetének. Ezek a folyamatok az ország gazdasági erőforrásait nagy mértékben roncsolja, a mezőgazdaság és az ipar későbbi lehetőségeit a kontinensen, nem is beszélve a helyi népesség életkörülményeinek további romlásáról.⁶

A környezeti problémák ugyan jelentős részben összefonódnak ezzel a gazdasági berendezkedéssel, ami egy amolyan második gyarmatosításként jelentkezik a gyakorlatban. Ugyanakkor egy másik jelenség tovább bonyolítja a képet, ami ugyan ténylegesen globális probléma, de helyi szinten fejt ki a negatív hatását. A globális klímaváltozás az amúgy is érzékeny afrikai ökoszisztémát különösen hátrányosan érinti, hiszen a szárazságot és az éghajlat szélsőségeségét csak tovább növeli, ami a népesség életkörülményeit nehezíti, hiszen a mezőgazdaság és így az élelmezés alapjait teszi tönkre. Az elsivatagosodás ezenfelül az ivóvízvágyon csökkenését is eredményezi, ami Afrika esetében eleve egy nehezen megoldott kérdés, és a globális éghajlatváltozás következtében láthatóan tovább romlik az elmúlt évtizedekben. Ez egy újabb eleme annak az összefüggésnek, ami előmozdítja a ma tapasztalt nagy méretű emigrációt a kontinensről.⁷

A gazdasági szempontokhoz visszatérve a nemzetközi vállalatok egy stratégiája pontosan a fejlődő afrikai országok helyzetére támaszkodik. A korábban már említésre került módon a nyersanyagforrások kihasználása mellett az országok alacsony képzettségű, de olcsó munkaerejének felhasználása is részét képezi a gazdasági modellnek, melynek mentén dolgoznak ezek a cégek. A kevés lehetőség és a megfelelő jogi szabályozás hiányában alacsony béreket tudnak ajánlani, amire mindig van vállalkozó, de aki ezt a helyzetet mégsem fogadja el és nagyobb fizetésre vágyik, amitől stabil és biztonságos megélhetést vár, az csatlakozik a már létező migrációs útvonalak és áramlatok egyikéhez, a jobb élet reményében. Így ma az afrikai országok gazdasági mutatóinak és a GDP termelés növekedésének elősegítésére szolgáló folyamatok és tevékenységek valójában a munkavállaló lakosság elvándorlását is eredményezi, valamint nem kerül visszaforgatásra az

⁵ Nora McKeon: 'Getting to the root causes of migration' in West Africa – whose history, framing and agency counts? In. Globalizations (2018) 15,6. 8-9.

⁶ Nora McKeon: 'Getting to the root causes of migration' in West Africa – whose history, framing and agency counts? In. Globalizations (2018) 15,6. 11-12.

⁷ Achille Dargaud Fofack, Joel Nkeng Akendung: The Root Causes of Migration: Why Africans Leave their Homes. In. AHMR African Human Mobility Review (2020) 6,2. 108.

ország saját gazdasági rendszerébe a termelt bevétel, ezzel tovább növelve a már említett migrációt befolyásoló tényezőket.⁸

Az ilyen gazdasági tevékenységek nem lendítik föl a helyi gazdaságot, így a kevés nem jól fizető munkalehetőség párosul infrastrukturális, egészségügyi, oktatási és a már korábban is említett élelmezési problémákkal. Az életkörülmények így nem mutatnak javuló tendenciát, hanem inkább romló tendenciával találkozhatunk, ami nyomort és szegénységet szül, az ezt tapasztaló társadalmi rétegek pedig még inkább hajlamosabbá válnak a kivándorlásra. Ha már önmagában ezeket a szempontokat összegezzük, jól látható, hogy miért válik Európa és a nyugati világ egy különösen vonzó alternatívává az afrikai népesség számára, pedig még nem is vettünk sorra minden fő szempontot.

A fontosabb és szorosan összefüggő csoportja a kivándorlás háttérében álló tényezőknek a politikai és társadalmi problémák. Ezek egymásra is hatással vannak eltérő mértékben a különböző időszakokban, és formálják egymást, majd ennek megfelelően hatással vannak az ezekből az államokból kiinduló migrációs folyamatokra is. Afrika a dekolonizáció időszaka óta köztudottan egy általános politikai instabilitás jellemző a Szub-szaharai Afrika országaira. Az európai gyarmatosító országok térségből való kivonulása az esetek jelentős részében nem járt együtt a függetlenné váló államok felkészítésével és egy fokozatos átmenettel, továbbá nem is álltak rendelkezésre olyan korábbi struktúrák, amikhez visszanyúlva valamiféle politikai folytonosság stabilitását tarthatták volna fent. Ez a közjogi hagyományoktól való mentesség és a közéleti működés gyakorlatának hiánya olyan állapotot eredményezett, hogy ebben a régióban tartós problémává vált a társadalmi válságok és politikai feszültségek rendszeres megjelenése, és így gyakori a diktatúrák megjelenése a térségben.⁹

A háborús és polgárháborús helyzetek gyakorisága egy olyan állapotot teremt, amelyben a fent említett gazdasági szempontok mellett nagymértékben ösztönzi a kivándorlást, és mivel ezek több országban is előforduló, vagy több államra kiterjedő jelenségek, így gyakran az emigrálásra vállalkozó emberek nagyobb távokat is képesek megtenni a békés letelepedés érdekében. Ez utóbbi tényező érthető módon növeli a kontinensen kívüli migráció mértékét, különösen a nyugati világba, amely terület túlnyomó többségében a II. világháború vége óta egy békés állapotban létezik, ami egy rendkívül vonzó távlatnak tűnik Afrikából. Különösen, ha szemügyre vesszük a konfliktusok jellegét, amiket tapasztalhatunk Afrikában, akkor azt láthatjuk, hogy ezek Európában a múlt század első felében voltak jelen (egy-két kivételtől eltekintve), etnikai konfliktusok, népiertások és etnikai tisztogatások, valamint területi viták. Itt elég csak felidézni a ruandai népiertást, vagy egyéb ma is zajló konfliktusokat. Továbbá vallási alapú konfliktusok és terrorakciók is nagy számban fordulnak elő, amik Európa nagyobbik részén már évszázados távban sem volt tapasztalható, egészen a közelmúltig, amikor ez szórványosan újból feltűnt, leginkább kontinensen kívüli behatásra. Ezek így összességében szintén növelik a migrációra hajló rétegek motivációját országuk és általában a kontinens elhagyására.¹⁰

A fentebb említett tényezők azonban nem csak általában növelik a migrációt, hanem más jelenségeknek is alapjául szolgálnak, amik a kivándorlást felerősítik. A szóban forgó társadalmi jelenségek közül kiemelhető a politikai állapotokból magától értetődően származó korrupció, törvényi rend hiánya, a kormány rendfenntartó képességének néhol teljes hiánya, bizonyos országokban pedig hatalmas túlkapásai. Ez pedig nyilvánvalóan

⁸ José-Manuel Giménez-Gómez, Yabibal M. Walle, Yitagesu Zewdu-Zergawu: Trends in African Migration to Europe: Drivers Beyond Economic Motivations. In. Journal of Conflict Resolution (2019) 1. 15.

⁹ Marsai Viktor: A migrációs diskurzus margójára – Afrika mint kibocsátó régió. In. Nemzet és Biztonság (2016) 4. 106-107.

¹⁰ Marsai Viktor: A migrációs diskurzus margójára – Afrika mint kibocsátó régió. In. Nemzet és Biztonság (2016) 4. 101-103.

összekapcsolódik a számonkérhetőség hiányával és a nemzetközi normák rendszeres felrúgásával az államok részéről a szub-szaharai régió jelentős részén.¹¹

Emellett fölmerülnek a gazdasági problémákból kifolyólag megjelenő társadalmi jelenségek is, mint például az alultápláltság és az éhínségek gyakori feltűnése az afrikai országokban, ami a korábban említett mezőgazdasági helyzettel van összefüggésben, és köztudott problémája a kontinensnek, ami igen jelentős motivációs tényezője a migrációnak. Ezzel részben összefüggő mozgatórugója a migrációnak a régió egészségügyi helyzete. A GDP növekedést produkáló, de emellett környezetet károsító cégek, mint az fentebb említésre került, nem forgatják vissza nyereségüket a helyi gazdaságba, aminek sok egyéb terület mellett az egészségügy és az infrastruktúra látja kárát, ez pedig a különböző járványok gyakori pusztításával látványos károkat okoz az afrikai országokban. A kolera és egyéb a fejlett világban már megelőzhető vagy gyógyítható betegségek mellett pedig a HIV fertőzés gyakorisága is komoly problémát jelent a kontinens lakosai számára.¹²

Konklúzió

Így kijelenthető, hogy az afrikai migráció háttérében megannyi részben összefüggő politikai, társadalmi, gazdasági, környezeti és demográfiai tényező húzódik meg. Ezek túlnyomó többsége a dekolonizáció időszakára nyúlik vissza, az ott megindult folyamatokban gyökerezik, vagy az ezek által létrehozott állapot miatt jöhetett létre. Ugyan javuló tendenciák is jelentkeznek regionálisan a kontinensen, de a válságra még tartós megoldás nem érkezett, pedig amennyiben a migráció e mozgatórugóit nem sikerül felszámolni, akkor az Afrikából induló kivándorlás csak egyre súlyosabb méreteket fog ölteni, és előfordulhat, hogy nem lesz elégséges a tünet kezelése.

---

¹¹ Marsai Viktor: A migrációs diskurzus margójára – Afrika mint kibocsátó régió. In. *Nemzet és Biztonság* (2016) 4. 116-117.

¹² José-Manuel Giménez-Gómez, Yabibal M. Walle, Yitagesu Zewdu-Zergawu: Trends in African Migration to Europe: Drivers Beyond Economic Motivations. In. *Journal of Conflict Resolution* (2019) 1. 105.

Felhasznált szakirodalom

Achille Dargaud Fofack, Joel Nkeng Akendung: The Root Causes of Migration: Why Africans Leave their Homes. In. AHMR African Human Mobility Review (2020) 6,2

José-Manuel Giménez-Gómez, Yabibal M. Walle, Yitagesu Zewdu-Zergawu: Trends in African Migration to Europe: Drivers Beyond Economic Motivations. In. Journal of Conflict Resolution (2019) 1.

Marie-Laurence Flahaux and Hein De Haas: African migration: trends, patterns, drivers. In. Comparative Migration Studies (2016) 4,1

Marsai Viktor: A migrációs diskurzus margójára – Afrika mint kibocsátó régió. In. Nemzet és Biztonság (2016) 4.

Nora McKeon: ‘Getting to the root causes of migration’ in West Africa – whose history, framing and agency counts? In. Globalizations (2018) 15,6